

НАДДНІПРЯНСЬКА УКРАЇНА ХІХ–ХХ ст. У КОНТЕКСТІ ДУХОВНО-РЕЛІГІЙНОЇ ІСТОРІЇ

УДК 940 (477)«1868–1937»

О. О. Божко

Київська духовна семінарія

ВІД ЯСЕЛ ДО ГОЛГОФИ: ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ НАСТОЯТЕЛЯ ПОКРОВСЬКОЇ ЦЕРКВИ НА КАРНАВАТЦІ ПРОТОІЄРЕЯ ДІОДОРА ЯКУБОВИЧА (1868–1937)

На основі історичних джерел досліджено життєвий шлях визначного священнослужителя Криворіжжя настоятеля Покровської церкви на Карнаватці протоієрея Діодора Якубовича.

Ключові слова: Діодор Якубович, священники Криворіжжя, Покровська церква.

А. А. Божко

Киевская духовная семинария

ОТ ЯСЕЛ К ГОЛГОФЕ: ЖИЗНЕННЫЙ ПУТЬ НАСТОЯТЕЛЯ ПОКРОВСКОЙ ЦЕРКВИ НА КАРНАВАТКЕ ПРОТОИЕРЕЯ ДИОДОРА ЯКУБОВИЧА (1868–1937)

На основе исторических источников исследован жизненный путь выдающегося священнослужителя Криворожья настоятеля Покровской церкви на Карнаватке протоиерея Диодора Якубовича.

Ключевые слова: Диодор Якубович, священники Криворожья, Покровская церковь.

O. O. Bozhko

Kiev Theological Seminary

FROM MANGER TO GOLGOTHA: LIFE OF THE PRIOR OF THE CHURCH OF THE INTERCESSION OF THE HOLY VIRGIN IN KARNAVATKA ARCHPRIEST DIODOR YAKUBOVICH (1868–1937)

Archpriest Diodor Yakubovich was figure who has made contributions to humanitarian development southern Ukraine. He was born May 8, 1868

in the village Tatarivka Kherson province in the family sexton Eugraph Yakubovich. Primary education he was in parochial school, and then in 1880–1884 he studied in the Elizabethgrad religious school, and in 1884–1890 – in the Odessa Theological Seminary. By diligent study he received honorable mention from the Board of the seminary.

Diodor married in 1890 and was ordained a priest. Place his first service is not known, but the following it was church of the Nativity of the Virgin in the village Shesternia Kherson district. Here he was noted as one of the best religious teacher in the district. In May 1897 he was transferred to the town Krivoy Rog in the Church of the Intercession of the Holy Virgin, which in 1903 there were 3118 people in the parish. They find solace and advice in father Diodor. Especially Superior supervised elementary school, which operated at the church and was recognized as one of the best in the district in 1902. In the beginning of the 20th century priest was also selected by the investigator the deanery of Shirokoe Kherson diocese. Together with priest Autonomy Lebedev father Diodor concluded guide to historical and statistical data on Kherson diocese, which was released in 1906 in Kherson. In 1912 he was invited to teach the law of God in Krivoy Rog Commercial College.

From the beginning of the revolution in 1917, father Diodor moved to Odessa. However, during the reign P. Skoropadskiy he took part in the All-Ukrainian Church Synod, 1918 in Kiev, which was proclaimed Ukrainian Autonomy Church led by Metropolitan Anthony (Khrapovitsky). Returning to Odessa, he begins to serve in the church Diocesan House, and after its closure – in the Church of the Ascension, where he created a strong active community that began to afflict the Soviet regime. In the absence of the bishop in Odessa clergy chose to Diodor Yakubovich post the actual head of the diocese to assist the bishop Onufriy (Gagalyuk), who was in exile in Kharkov. This continued until the arrival of the Archbishop Anatoly (Grysyuk) in 1928.

Diodor was arrested several times: in 1921 he was accuse stealing church property, in 1926 – counterrevolutionary activities. However, the priest remained loyal canonical Orthodoxy. After the closure of the church in 1930th, he began attending the faithful at home, for which he was arrested on December 27 and executed on December 30, 1937.

In April 18, 1989 Archpriest Diodor Yakubovich was rehabilitated. His life is an example of civic activism and courageous confession of the Orthodox faith.

Key words: Diodor Yakubovich, priests of Kryvyi Rig, the Church of the Intercession of the Holy Virgin.

Відновлення сплюндрованих святинь і повернення обличчям до свого минулого неодмінно має торкнутися усіх сфер суспільного життя сучасної України, в тому числі й відновлення в історичній пам'яті народу імен визначних діячів рідного краю, а найбільше – представників духовенства. Довгий час йому чіпляли ярлик класового ворога, який обкрадає і дурманить людей (і подекуди ця тенденція зберігається й сьогодні). Насправді ж священнослужителі були не «темними попами», а навпаки – освіченими людьми, які світло науки несли у свою

паству, вони не насаджували, а навпаки боролися з марновірством, ніколи не залишалися осторонь громадського життя, часто виступали ініціаторами більшості благодійних справ. Проте, здається, цікаво було б познайомитися не з колективним образом дореволюційного священика, а конкретними людьми, тим більше, коли вони дійсно цього варті. Величезну роботу у даному напрямі здійснюють автори наукового журналу «Краєзнавство», які у своїх доробках звертають увагу на біографічний аспект регіональної історії, змальовують долі визначних людей на тлі епохи, не минаючи церковно-історичного дискурсу. Важко також переоцінити труд авторського колективу багатотомного науково-документального видання «Реабілітовані історією», яке містить численні нариси про репресованих діячів на ниві освіти, науки і духовності. Ясна річ, опубліковані матеріали далеко не вичерпують окресленої проблематики, тому праця над поверненням до пам'яті нащадків забутих імен визначних земляків завжди залишається актуальною.

У даній статті мова йтиме про митрофорного протоієрея Діодора Якубовича, який понад 20 років служив на Криворіжжі і впродовж свого життя залишив помітний слід у церковно-громадському житті Півдня України. На жаль, окремих комплексних досліджень про дореволюційних священиків нашого краю майже не існує, відомостей про них збереглося дуже обмаль, тому реконструювати їхню біографію доводиться оперуючи вкрай фрагментарними даними. Серед небагатьох дослідників можна назвати архімандрита Євфросіна (Білаша), який на основі архівних документів СБУ здійснив низку публікацій про репресованих священиків, та криворізького краєзнавця О. О. Мельника, в доробку якого зібрано розрізнені відомості з дореволюційної та радянської періодики, що проливають певне світло на окремі періоди життя криворізького священнослужителя.

Діодор Якубович народився 8 травня 1868 р. в селі Татарівка (сучасний Кіровський район Миколаївської області) у родині пономаря місцевої церкви Євграфа Якубовича [3]. Про його дитячі та юнацькі роки нам нічого не відомо. Навряд батьки майбутнього священика були заможними, але, тим не менш, вони доклали усіх зусиль, аби вивести свого сина у люди. Скоріше за все, початкову освіту Діодор здобув у найближчій церковно-приходській школі, по закінченні якої вирішив присвятити своє життя пастирському служінню та здобути духовну освіту.

Восени 1880 р. у 12-річному віці Діодор Якубович розпочав навчання у Єлизаветградському духовному училищі, по закінченні якого у 1884 р. вступив до Одеської духовної семінарії [11, с. 553]. Перший клас семінарії він закінчив з оцінками 4 і 5 по предметах. За це, а також за «благонравну» поведінку від Правління семінарії Діо-

дор отримав нагороду 3 ступеня цієї духовної школи – схвалення на загальних зборах учнів (нагородами 1 і 2 ступенів були книги) [12, с. 360]. З огляду на наведені успіхи можемо зробити висновок, що Діодор мав певні здібності та хист до навчання, а також такі якості як посидючість, слухняність та стійкий пізнавальний інтерес. Щодо його подальшої успішності у семінарії можна зазначити, що у 2 і 3 класі він навчався за I розрядом [13, с. 539; 14, с. 466], а в 5 класі – за II розрядом [15, с. 280] (розряд визначався за результатами попереднього навчального року).

Повний курс Одеської духовної семінарії Діодор Якубович завершив 1890 р. Прикметно, що в цей же час в Одесі навчалися ще двоє майбутніх криворізьких пастирів, настоятелів сусіднього до Покровської церкви храму Різдва Пресвятої Богородиці – Володимир Бабура [15, с. 278] і Михайл Пухальський [14, с. 468]. Між ними та Якубовичем була різниця у 2 класи. Цікаво, чи здогадувалися вони, що доля пов'яже їх з Кривим Рогом? І хоча це залишиться для нас невідомим, одне ми можемо стверджувати упевнено: дружба, яка ще з юності пов'язує гарячі серця, у дорослому житті виявляє себе ще стійкішою.

Отже, у віці 22 років Діодор Євграфович Якубович завершив навчання в Одеській духовній семінарії. Одразу ж у цьому році (1890) він був рукопокладений у сан священника, попередньо одружившись. Його дружину звали Олімпіада Яківна (можливо, донька священника). Місце першого служіння отця Діодора наразі невідоме. Наступною достеменно відомою датою в його біографії є 1895 р., коли він був нагороджений набедреником [3].

На Криворіжжі священник Діодор Якубович опинився у другій половині 1890-х рр., коли його було призначено служити у Різдво-Богородичному храмі давнього козацького села Шестерня. Тут отець звернув особливу увагу на освіту підростаючого покоління, за що в 1897 р. був відмічений як один з кращих церковних викладачів у Херсонському повіті [5, с. 133]. Того ж року на початку травня його за власним проханням перевели у Покровську церкву на Карнаватці [5, с. 132], де він очолив православну громаду, яка на межі XIX–XX ст. була однією з найбільших у Кривому Розі. У 1901 р. вона налічувала 2 733 прихожанина [6, с. 247], а 1903 р. – 3 118 чоловік [5, с. 141], кожен з яких потребував належної уваги і турботи. Особливої опіки вимагала й школа грамоти, що діяла при Покровській церкві, в якій, за визначеними правилами, настоятель був завідувачем та законовчителем (викладачем Закону Божого) [10, с. 373]. Стараннями батюшки навчально-виховний процес у ній був піднесений на достатньо високий рівень, і 1902 р. вона була визнана однією з кращих у Херсонському повіті [5, с. 139].

Таким чином, отець Діодор мав величезне поле для пастирської та громадської діяльності, особливо з огляду на постійне зростання кількості мешканців Криворіжжя. Напевно, вистачало турбот і з боротьбою проти марксистських ідей, які розповсюджувалися серед робітників і загрожували суспільному спокою. Лише рідкісними тихими вечорами в затишному будиночку поблизу церкви за чашкою чаю можна було обмінятися думками зі своїми колишніми товаришами по семінарії, а тепер співбратами по служінню та сусідами: отець Володимир Бабура був настоятелем Різдво-Богородичного храму у 1897–1907 рр., а його наступник отець Михаїл Пухальський у 1907–1918 рр. [1, с. 7–8, 17].

На початку ХХ ст. до пастирських турбот священика Діодора Якубовича додалося ще й виконання певних адміністративних функцій по духовному відомству в нашому краї. Упродовж кількох років він був слідчим Широківського благочинницького округу Херсонського повіту Херсонської губернії [6, с. 243]. Обрання на таку посаду свідчить про високий авторитет настоятеля Покровської церкви серед місцевого духовенства, а також про довіру з боку єпархіального начальства, яке затвердило його кандидатуру.

Отець Діодор також підтримував близькі і довірливі стосунки з благочинним Широківського округу настоятелем Миколаївського собору Кривого Рогу священиком Автономом Лебедевим, з яким був знайомий з першого дня свого перебування у нашому місті. У співавторстві разом з ним він уклав довідник з історико-статистичними даними про храми Херсонської єпархії, який побачив світ 1906 р. в губернському місті [5, с. 110]. Напевно, за рекомендацією отця Автонома у 1912 р. директор Криворізького комерційного училища В'ячеслав Григорович Морачевський запросив отця Діодора викладати Закон Божий. Обидва священики пропрацювали в навчальному закладі протягом кількох років [7, с. 58; 8, с. 128; 9, с. 128].

Звичний хід церковного життя, так само як і нормальний розвиток Криворіжжя, обірвала кривава революція, що розпочалася 1917 р. Тоді ж отець Діодор Якубович залишає Кривий Ріг та переїжджає до Одеси [4, с. 518; 3]. В часи гетьманування П. Скоропадського його обирають делегатом на Всеукраїнський церковний собор, який розпочав свою роботу в Києві 20 червня 1918 р. [5, с. 188]. На ньому вирішувалася доля вітчизняного Православ'я в нових умовах та було проголошено автономію Української Церкви на чолі з визначним богословом та ієрархом митрополитом Антонієм (Храповицьким).

Після свого переїзду в Одесу, отець Діодор, за словами одного зі свідків, який пізніше проходив по справі, почав служити у церкві Одеського Єпархіального дому, а після її закриття – у Вознесенській Міщанській церкві. Разом зі священнослужителями Геннадієм Ребе-

зою, Григорієм Генкелем та Володимиром Здітовецьким він створив міцну і доволі активну православну громаду при цьому храмі, що не могло не дратувати молоду радянську владу. Коли православне життя у місті набрало певних обертів, духовенство Одеси, через відсутність у місті архієрея, висунуло кандидатуру священика Діодора Якубовича на пост фактичного керівника єпархії як людину обережну та менш активно виступаючу [3]. Слід зазначити, що за благословенням Святейшого патріарха Тихона справами Одесько-Херсонської єпархії опікувався єпископ Онуфрій (Гагалюк), який у той час перебував на адміністративному засланні у Харкові і спрямовував роботу духовенства через письмові послання [2, с. 111]. Ситуація, в якій фактичне керівництво єпархією здійснював протоієрей Діодор Якубович, продовжувалася до 1928 р., коли в Одесу прибув архієпископ Анатолій (Грисюк) [3].

У вказаний період батюшка двічі заарештовувався органами ДПУ. Перший раз у 1921 р. за звинуваченням у розкраданні церковного майна, другий – 1926 р. за звинуваченням у контрреволюційній діяльності. Усі свідки, як один, відзначають вірність отця Діодора канонічному Православ'ю. На відміну від угодних радянській владі обновленців він був «попом тихонівської орієнтації», тобто зберігав вірність патріарху Тихону (Белавіну). Усі також відзначають його високий авторитет серед духовенства, що й виявилось у дорученні йому управління єпархією. Стосовно самого отця Діодора можна додати ще один невеличкий штрих: він дуже шанобливо ставився до свого сучасника протоієрея Іони Атаманського (нині – святий праведний Іона Одеський) [3].

Як відомо, у більшості випадків саме в 1930-ті рр. було закрито та зруйновано багато православних храмів. Це також торкнулося й долі отця Діодора: він став священиком без приходу. У такій ситуації батюшка відвідував своїх прихожан на дому, звершував усі необхідні треби, наставляв віруючих у благочесному житті, ділився з ними своїми враженнями від того, що відбувається. Згодом, це буде поставлено йому у провину. У постанові про обрання запобіжного заходу від 25 грудня 1937 р. протоієрей Діодор Якубович звинувачується в «систематичному проведенні контрреволюційної агітації» [3].

27 грудня 1937 р. протоієрей Діодор Якубович був заарештований. Серед рідних на той час у нього були його дружина Олімпіада Яківна, донька Надія, яка працювала лікарем у Туберкульозному інституті, та син, білогвардійський офіцер, що емігрував у Францію. До речі, листування з ним розцінювалося як шпигунство. На момент арешту батюшка проживав на вулиці Мечникова у будинку № 68. Під час обшуку у нього були вилучені антимінс, хоругви, митра, предмети дияконського та священицького облачення, а також срібний наперсний хрест [3].

У результаті допиту арештованого та на підставі свідчень «доброзичливців» судова трійка при УНКВС по Одеській області у той самий день 27 грудня 1937 р. протоколом № 109 винесла рішення про вищу міру покарання – розстріл обвинуваченого, яке не забарилися привести у виконання. Майже 70-річний протоієрей Діодор Якубович був розстріляний 30 грудня 1937 р. [3]. Місце його поховання наразі невідоме.

Навіть побіжний огляд земного шляху отця Діодора дозволяє побачити на ньому свідоме благочестиве життя, активну духовно-просвітницьку і громадську діяльність, мужнє сповідництво і захист православної віри, увінчані мученицькою кончиною. На момент розстрілу Діодор Якубович був митрофорним протоієреєм. Хронологія отримання таких високих церковних нагород нам невідома, але за ними стоїть багаторічна кропітка праця на благо рідного народу. І хоча цей настоятель Покровської церкви на Карнаватці був реабілітований державними органами 18 квітня 1989 р. [3], його ім'я так і залишається невідомим для більшості навіть віруючих криворіжців, незважаючи на те, що він цілком достойний належного вшанування.

Бібліографічні посилання

1. *Божко А. А.* Храм Рождества Пресвятой Богородицы (1886 – 2012): Исторический очерк / А. А. Божко. – Кривой Рог, 2012.
2. *Божко О. О.* Кривий Ріг у архіпастирському служінні священномученика Онуфрія (Гагалюка) / О. О. Божко // Гуманітарний журнал. – 2010. – № 3-4. – С. 107 – 112.
3. Евфросин (Билаш), архимандрит. Одесский мартиролог: идеологический противник не имеет национальности, пола и возраста... Часть 6: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://orthodoxy.org.ua/content/odesskii-martirolog-ideologicheskii-protivnik-ne-imeet-natsionalnosti-pola-i-vozhasta-chast-6-62543> (дата обращения – 01. 03. 2013).
4. *Мельник О. О.* Історична енциклопедія Криворіжжя / О. О. Мельник, С. В. Балабанов. – Кривий Ріг, 2007. – Т. I.
5. *Милянковский Ф., свящ.* Памятная книжка для духовенства Херсонской епархии. – Одесса, 1902.
6. Памятная книжка Херсонской губернии на 1912 год. – Херсон, 1912.
7. Памятная книжка Херсонской губернии на 1913 год. – Херсон, 1913.
8. Памятная книжка Херсонской губернии на 1914 год. – Херсон, 1914.
9. Правила о церковно-приходских школах // Полное собрание законов Российской Империи. Собрание третье. – Том IV. 1884. – СПб., 1887. – С. 372 – 374.
10. Херсонские епархиальные ведомости. – 1884. – № 18.
11. Херсонские епархиальные ведомости. – 1885. – № 13.
12. Херсонские епархиальные ведомости. – 1885. – № 18.
13. Херсонские епархиальные ведомости. – 1886. – № 18.
14. Херсонские епархиальные ведомости. – 1888. – № 18.

Надійшла до редколегії 18.11.2013